

Shared Histories for a Europe without Dividing Lines

Strasbourg, Avrupa Konseyi, 2014, 901 s.

Sibel YALI²³

Türkçeye “Ayıran Sınırlar Olmadan Avrupa için Paylaşılan Tarihler” olarak çevirebileceğimiz bu kitap dış kaynaklara bağlantılar içeren interaktif bir e-kitaptır. Bu kitap, Avrupa Konseyi tarafından dört yıllık bir projenin nihai sonucu olarak geliştirilmiştir. Kitap, öğretmen eğitimleri için örnek öğretim ve öğrenme materyalleri seti olarak tasarlanmıştır. İngilizce ve Fransızca çift lisanda hazırlanan bu eser, okul müfredatları, tarih kitapları ve öğretim malzemeleri ile tarih öğretmenlerinin görev, yetkinlik ve eğitimlerine “yeni bir bakış açısı” getireceği iddiasını taşımaktadır.

E-kitap, seçilmiş temalar kapsamında dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu temalar sırasıyla “Sanayi Devriminin Etkisi”, “Eğitimin Gelişimi”, “Sanat Tarihinde Yansıtıldığı Haliyle İnsan Hakları” ile “Avrupa ve Dünya” başlıklarını taşımaktadır. Her bir tema için özenle seçilmiş konular, önemli ve ilgi

²³ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, e-posta: ataman_si@yahoo.com

çekici içeriden bakışlar sağlamakta, okuyucuyu ilgili tarihsel konularda araştırmaya sevk etmektedir. Ayrıca her bir konu farklı yaş gruplarına yönelik öğretim ünitelerini içermektedir. Bunlar, öğretmenlere kendi durumlarına uygun olan başka üniteleri de oluşturma konusunda yardımcı olabilecek niteliktedir.

Kitabın birinci bölümünde, “demografi ve sosyal değişim”, “zaman ve alan” ile “sanayi mirasımız” alt başlıkları altında ulusal kültür ve tarihin Avrupa bağlamında, Avrupa kültür ve tarihinin de dünya bağlamında konumlandırılmasına çalışılmıştır. Bölüm sonunda farklı ülkelerden akademisyen tarihçilerin makalelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Ankara Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Berrin Ceylan Ataman’ın “Endüstri Devrim Tarihi” başlığını taşıyan Fransızca lisanında hazırlanmış bir makalesi yer almaktadır. Bu makalede Osmanlı Devleti’nin demografik yapısı tasvir edilmiş ve devletin sanayileşememesinin nedenleri üzerinde durulmuştur.

Kitabın ikinci bölümünde, eğitimin gelişimi üç farklı bakış açısı üzerinden değerlendirilmiştir. Bunlar sırasıyla, “eğitime erişim”, “pedagojik reform” ve “bilgi ve fikir değiş tokuşu” alt başlıklarıdır. Bu bölümdeki konular çerçevesinde Avrupa’daki geleneksel eğitim anlayışının zaman içinde modern anlayışa evrilişini küresel bağlamda aktarmaya çalışmaktadır. Bu bölümde kültürler, medeniyetler ve halklar arasında ve bunların her birinin diğerlerinin gelişimine, büyümesine ve yaratıcılığına katkıları Avrupa fikri ve konsepti çerçevesinde işlenmektedir. Bölüm sonunda farklı ülkelerden akademisyen tarihçilerin bu konu çerçevesindeki makaleleri yer almaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde “bireysel yaşamın değeri”, “eşit bireyler olarak onurlu biçimde bir arada yaşamak” ve bireysel özerklik ve konuşma özgürlüğü” alt başlıklarına yer verilmiştir. Bu konular sanatın özgünlüğü ve evrenselliği bağlamında ele alınmıştır. Bu çerçevede insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygıyı ilerletmek üzere kültürlerarası diyalogun güçlendirilmesine duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir. Bu kapsamda “Imagining The Balkans” başlığı altında uluslararası gezici bir sergi de organize edilmiştir. Bu çalışmalara ülkemizden Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Tülay Artan destek vermiştir. Ayrıca ilgili bölüm sonunda yer alan makaleler arasında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden Doç. Dr. Erdem Denk’in “Pratikte İnsan Hakları” başlıklı yazısı yer almaktadır. Bu makalede Ankara’da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

Kitabın son bölümünde Avrupa’nın kıta dışında kalan medeniyetler tarafından nasıl algılandığına yer verilmiştir. Bu çerçevede Avrupalılık portresi çizilmeye çalışılmıştır. Bu konu “Avrupa ve dünya arasındaki karşılaşmalar”, “değerlerin paylaşımı” ve “Avrupa hakkındaki algıların şekillenmesi” alt başlıkları altında işlenmiştir. Bu konuların aktarımında günümüz Avrupa toplumlarının çok büyük kültürel çeşitliliğiyle ilgili farkındalığına vurgu yapılmış ve bu toplumların büyük çeşitlilik içeren kültürel miraslarına karşı duyarlılığın artırılmasına odaklanılmıştır. Özellikle bu bölümde küreselleşme genel bağlamında, dünyanın diğer bölgelerinin kültür tarihi ve medeniyetleriyle ilgili daha iyi bilgilendirme yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Böylece Avrupa’nın klasik tarih

öğretimi anlayışından kurtularak çok yönlü bakış açısıyla küresel bir tarih anlatısına geçilmesi gerektiği sinyalleri verilmiştir.

Avrupa Konseyi tarafından yukarıdaki paragraflarda bahsedilen ana temaların seçilmesinin nedeni esasında ortak bir kimliğin bu çerçevede inşa edilebileceği temel varsayımından kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle tarih öğretiminin bu yaklaşımla ele alınması ile geleceğin yurttaşlarının, “birlikte yaşama”ya, tamamen bilgiyle donatılmış bir şekilde onay vermelerini sağlayabileceği inancıdır. Zira bu çalışmada savaş olgusundan çok barış ve uzlaşma olgusu üzerinde durulmuş, makalelerde milli tarih anlayışından ziyade bölgesel ve küresel yaklaşımlara vurgu yapılmıştır. Bir başka deyişle Avrupa halklarının tarih sahnesinde karşılıklı etkilerle sonuçlanmış etkileşimler veya mübadeleler yaşadığının altı çizilmiş, sistemli temas içeren veya içermeyen yakınlaşmalar ve paralel gelişmeler ile birbirleriyle etkileştiklerine dikkat çekilmiştir. Avrupa tarihindeki gerilimler ve çatışmaların yıpratıcı etkisinden ziyade bunların uzlaşma süreçlerinin olduğunun hatırlatması yapılmıştır. Bu vesileyle her bölge için müşterek gelişmeler ve dönüşümlerin söz konusu olduğu örnekleri verilmiştir. Böylece çeşitli kültürleri ve kimlikleri bir araya getiren son dönemdeki Avrupa işbirliği ve inşa sürecine girildiği aktarılmıştır. Çalışmanın başında Avrupa Konseyi’nin tarih öğretimi alanındaki yayınlarının bir listesi de verilmiştir. Tüm bu çalışmaların genel çerçevesi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 21. yüzyıl Avrupası’nda tarih eğitimi hakkındaki Tavsiye Kararı’nda aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

[...] Tarih eğitimi Yahudi Soykırımının, soykırımların ve insanlığa karşı işlenen diğer suçların etnik temizliğin ve geniş kapsamlı insan hakları ihlallerinin tekrarlanmasını ya da inkarını önlemede geçmişin yaralarını sarmada ve Avrupa Konseyi’nin özellikle kendisini adanmış olduğu temel değerleri ilerletmede yararlıdır. İnsanlar arasında uzlaşma tanıma anlayış ve karşılıklı güvende belirleyici bir faktördür. Demokratik bir Avrupa’da tarih eğitimi sorumlu ve etkin vatandaşlar yetiştirmede ulusal kimlik anlayışı ve hoşgörü prensiplerine dayalı olarak tüm farklılıklar için saygıyı geliştirmede hayati bir yer işgal etmelidir. Tarih eğitimi ideolojik manipulasyon ve propoganda amacı olmamalı hoşgörüsüz ve aşırı milliyetçi yabancı düşmanı ırkçı ya da antisemitik fikirlerin yayılması için kullanılmamalıdır. Tarihsel araştırma ve okullarda öğretildiği şekilde tarih eğer tarihin suistimaline izin veriyor ya da teşvik ediyorsa hiçbir şekilde ve hiçbir amaçla Avrupa Konseyi’nin temel değerleriyle ve mevzuatıyla bağdaşamaz. Tarih eğitimi tarih müfredatında Avrupa’nın tarihsel gelişimi süresince farklı ülkeler dinler ve düşünce ekolleri arasındaki karşılıklı olumlu etkileşimlerin altı çizilmek suretiyle önyargı ve basmakalıp tiplerin ortadan kaldırılmasını ve ayrıca tarihsel gerçeklerin inkarından tahrifinden atlanmasından bilgisizlikten ya da ideolojik araçlar için kullanılmasından kaynaklansın ya da kaynaklanmasın tarihin kötüye kullanılmasının eleştirel gözle araştırılmasını içermelidir. (COE 2008:29-30)

Bu çerçevede e-kitabın hedef kitlesine yönelik tarih öğretiminde yeni bir model sunduğu söylenebilir. Zira seçilen tüm konuların mümkün olduğu kadar çeşitlilik içeren ve çoğulcu bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Ayrıca sunumlar çerçevesinde tarih araştırmalarında son zamanlardaki gelişmelerin dikkate alındığı izlenmektedir. Verilen örnekler bağlamında münazara ve araştırmaların geliştirilmesi mümkündür. Ayrıca tüm ünitelerde, konu başlıkları ile ilintili görüntülerin, raporların, görsel ve işitsel arşiv malzemelerinin, özel ilgi alanlarına yönelik televizyon ve internet yayınlarının referansları verilmektedir. Seçilen malzemelerin tümünde öteki ile ilgili uygun olmayan imajlara yol açabilecek, toplumlarla ilgili klişeleşmiş kalıpların, basmakalıp imajların, yanlı görüşlerin, modası geçmiş görüş ve yorumların tespit edilerek eleştirel bir biçimde analiz edilebilmesi esas alındığı anlaşılmaktadır. Bunlara ilave olarak anlatılarda Avrupa'nın tarihsel deneyimleri kapsamında çeşitlilik prensibinin dikkate alındığı göze çarpmaktadır. Her bölüm sonunda Amerika'dan Çin'e, Gürcistan'dan Malta'ya farklı ülkelerden akademisyenlerin konu çerçevesinde kaleme aldığı makaleleri yer almaktadır. Bu makaleler üzerinden aynı konu hakkındaki farklı yorum ve değerlendirmelere ulaşılması mümkün görünmektedir.

Kitabın giriş bölümünden de okunabileceği üzere bu çalışmanın hazırlanmasında akademisyenlerden sivil toplum kuruluşlarına kadar çok sayıda uzman kişi ve kurumlardan destek alınmıştır. Bu interaktif çalışma, Avrupa Konseyi'nin uzun soluklu bir projesi sonucunda farklı ülkelerden onlarca akademisyen, tarihçi, eğitimci, müfredat geliştirici ve konu uzmanlarının yaptıkları toplantılar neticesinde oluşturulmuştur. Ancak bu çalışmalar birer taslak halinde Avrupa Konseyi'nin tarih uzmanları ve danışmanlarına sunulmuştur. Kitaba son hali John Hamer, Brian Carvell ve Luisa de Bivar Black tarafından verilmiştir. Dolayısıyla bu kitabın adı geçen tarihçilerin inanç, kültür ve fikirlerini yansıtması mümkün görünmektedir. Ancak bu üç tarihçinin kültürel çeşitliliğin genel anlamda suistimal edildiği ortamlarda, gerginliğin ve çatışmanın önlenmesi ve çatışma ve çatışma sonrası dönemlerden sonra uzlaşma sürecinin geliştirilmesi duyarlılığını benimsedikleri içeriğin bütününde hissedilmektedir.

Bu bağlamda bu kitabın tarih öğretimi açısından yeni ve çok kıymetli bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Zira bu çalışma ekseninde halkların ortak tarihi mirasına dair farkındalığın artırılması, tarihsel etkileşimler ve yaklaşımlara dair daha iyi bilgi sahibi olarak çatışmaların önlenmesi ve uzlaşma süreçlerine katkı sağlanması imkan dahilinde görünmektedir. Ayrıca bu çalışma Avrupa Konseyi'nin Kültürlerarası Diyalog hakkındaki Beyaz Kitap'ın önerilerini yaygınlaştırabilmesi için de atılmış etkili bir adımdır. Ancak bu kıymetli çalışmanın sadece çift dilde yazılması, interaktif hazırlanması ve ulus devletlerin tarih öğretimi müfredatlarını kapsamaması nedenleriyle eleştirilere maruz kalması kaçınılmazdır.

Avrupa Konseyi'nin resmi dillerinin İngilizce ve Fransızca olması nedeniyle bu çalışmanın sadece iki dilde yayınlanmış olması anlaşılabilir. Ancak amaç Beyaz Kitap'ta ele alınan değerlerin yaygınlaştırılması ise çalışmanın farklı dillerdeki versiyonlarına da erişimin mümkün olması gerekmektedir. Ayrıca çalışmanın interaktif olması internet erişimi olmayan ya da kısıtlı olan kitlenin ihtiyacını da karşılamamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın anlaşılabilir kurumlardan talep üzere kitap olarak temini sağlanabilmelidir. Bir diğer nokta öğretmenlerin bu çalışmadan nasıl faydalanabilecekleri noktasında düşünülmektedir. Zira ulusların tarih öğretimi müfredatları kendi tarihsel ve siyasal perspektifleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bunu değiştirmek ya da farklılaştırmak imkan/insiyatif dahilinde değildir. Bu nedenle hükümetlerarası bir uzlaşının ya da paylaşılan tarih anlayışının reformatif bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

Kanımca bu kitap Avrupa Konseyi'nin 21. yüzyılda tarih öğretimi adımlarını belirleyen bir başlangıç niteliğini taşımaktadır. Bu hususta Avrupa Konseyi'nin Demokrasi Bölümü Genel Direktörü Snežana Samardžić-Marković “*ihtiyaç duyduğumuz eğitim çocuklarımız için arzu ettiğimiz toplum tarafından tanımlanmalı*” demektedir (COE, 2014:7). Bugün Avrupa'da arzu edilen toplum farklılıklarının biraradalığı şeklinde ifade edilmektedir. Bu çerçevede eğitimde (ve tarih öğretiminde) hükümetlerarası bir politika yaklaşımının benimsenmesi mümkün görülmektedir. Bu bağlamda “Paylaşılan Tarihler” kitabının benimsenmesi ve yaygınlaştırılması tartışmalara açık görünmektedir.

Referanslar

- Council of Europe. (2001). *Recommendation (2001) 15 on History Teaching in 21st Century Europe*.
- Council of Europe. (2008). *White Paper on Intercultural Dialogue. Living Together as Equals in Dignity*.
- Council of Europe. (2011). *Recommendation 1880 (2011) on Intercultural Dialogue and The Image of The Other in History Teaching*.
- Council of Europe. (2014). *Shared Histories for a Europe without Dividing Lines (e-book)*. <https://asp.zone-secure.net/v2/index.jsp?id=6423/8544/44168&lng=en> Erişim Tarihi: 01.09.2015